

กลวิธีการประพันธ์ที่ซุอิกับสิ่งตรงข้ามกันในวรรณกรรม โฮโจกิ

The Use of Tsuiku Literary Technique with Opposite Items
in *Hōjōki*

อรรธยา สุวรรณระดา

Attaya Suwanrada

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Faculty of Arts, Chulalongkorn University

Corresponding Author:

Attaya Suwanrada

Faculty of Arts, Chulalongkorn University

254 Phayathai Road, Pathumwan, Bangkok 10330, Thailand

E-mail: attayac@gmail.com

Received: March 1, 2024

Revised: April 18, 2024

Accepted: May 21, 2024

กลวิธีการประพันธ์ทศอุทกกับสิ่งตรงข้ามกันในวรรณกรรม โฮโจกิ

บทคัดย่อ

โฮโจกิ (方丈記) เป็นวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงของญี่ปุ่นเขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1212 โดย คะโมะ โนะ โซเมะอิ (鴨長明) ครึ่งแรกของผลงานชิ้นนี้ชี้ให้เห็นความเป็นอนิจจังไม่เที่ยงของชีวิตผ่านการบรรยายเหตุการณ์ภัยพิบัติต่าง ๆ เช่น เหตุการณ์ไฟไหม้ พายุหมุน ความอดอยาก และแผ่นดินไหว ส่วนครึ่งหลังบรรยายถึงความสงบสุขของชีวิตการบวชและการใช้ชีวิตอย่างสันโดษ บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์สิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อผ่านการใช้กลวิธีการประพันธ์ทศอุทกกล่าวโยงสิ่งตรงข้ามกันในวรรณกรรม โฮโจกิ กลวิธีการประพันธ์ทศอุทกเป็นการกล่าวถึงของสองสิ่งโดยนำเอามาจัดเรียงรูปประโยคซ้อนคล้ายกัน ทำให้เกิดจังหวะเสียงที่ไพเราะ และในด้านความหมายยังเป็นการขบขันหรือเปรียบเทียบของสองสิ่งที่ถูกหยิบยกมากล่าวถึงนั้นด้วย จากการศึกษาพบว่า การที่ผู้เขียนมักหยิบยกเอาสองสิ่งที่ตรงข้ามกันมากล่าวโยงกันด้วยทศอุทกนั้น เป็นกลวิธีอย่างหนึ่งในการช่วยขบขันให้เห็นสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อในเรื่อง ซึ่งก็คือภาพของความทุกข์ยากลำบากในการใช้ชีวิตบนโลกใบนี้ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการโยงไปสู่สิ่งที่ผู้เขียนต้องการเสนอแนะในช่วงท้ายเรื่องเกี่ยวกับแนวทางการใช้ชีวิตที่จะช่วยให้สามารถหลีกเลี่ยงความทุกข์ยากลำบากเหล่านั้นซึ่งก็คือการปลีกตัวหันมาใช้ชีวิตอย่างสันโดษเช่นเดียวกับตัวผู้เขียนนั่นเอง

คำสำคัญ: โฮโจกิ, โซเมะอิ, ทศอุทก, กลวิธีการประพันธ์

The Use of Tsuiku Literary Technique with Opposite Items in *Hōjōki*

Abstract

Hōjōki is a famous Japanese literature written in the year 1212 by Kamo no Chōmei. The first half of this work reflects the impermanence of life through narrating various disasters such as fires, storms, famine, and earthquakes. The latter half describes the tranquility of monastic life and the ascetic lifestyle. The purpose of this research is to study and analyze what the author intends to convey through the use of tsuiku literary technique, which involves juxtaposing opposites in *Hōjōki*. Tsuiku is a technique where two contrasting things are arranged in similar complex sentences to create a melodious rhythm and to emphasize or compare the two things mentioned. From the study, it is found that the authors often juxtapose two contrasting things with tsuiku to emphasize what they want to convey in the story, which is the image of the hardships of life on this earth. This is also to link to what the author wants to suggest at the end of the story about the lifestyle that helps to avoid those hardships, which is the ascetic lifestyle just like the author himself.

Keywords: *Hōjōki*, Chōmei, tsuiku, literary technique

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วรรณกรรมเรื่อง *โฮโจกิ* (方丈記) เขียนโดยคะโมะ โนะ โซเมะอิ (鴨長明) ในปี ค.ศ. 1212 ซึ่งตรงกับสมัยคะมะกุระ¹ ของญี่ปุ่น เนื้อหาครั้งแรกของวรรณกรรมเรื่องนี้บันทึกเหตุการณ์ภัยธรรมชาติและการย้ายเมืองหลวงซึ่งเกิดขึ้นในช่วงชีวิตของผู้เขียน โดยเน้นถึงความไม่เที่ยงของชีวิตและความเปลี่ยนแปลงของสภาพที่อยู่อาศัย เนื้อหาครึ่งหลังบรรยายถึงการใช้ชีวิตอย่างสันโดษและสงบสุขของผู้เขียนในกระท่อมขนาดโฮโจ (方丈) ซึ่งมีขนาดความกว้างยาว 3×3 เมตร เนื่องจากโซเมะอิเขียนผลงานชิ้นนี้ในกระท่อมดังกล่าวจึงเป็นที่มาของชื่อวรรณกรรมว่า *โฮโจกิ* วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นผลงานประเภทความเรียง (隨筆) ที่ดีเด่นของญี่ปุ่นและมีความโดดเด่นในด้านการสื่อให้เห็นถึงความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง

งานวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรม *โฮโจกิ* นั้น ส่วนใหญ่มักมีหัวข้อเกี่ยวกับข้อมูลเหตุการณ์ภัยพิบัติที่ผู้เขียนได้บรรยายไว้ เช่น “โซเมะอิบรรยายสภาพเหตุการณ์แผ่นดินไหวอย่างละเอียด ทั้งภาพพื้นดินแตกแยกมีน้ำพวยพุ่งขึ้นมา ภาพม้าที่กำลังเดินทางอยู่เชไปมา... นอกจากนี้ยังแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อสภาพเหตุการณ์นั้น เช่น ภาพพ่อแม่ของเด็กที่ได้แต่ก่อร่างของลูกที่ถูกทับบี้แบนเอาไว้และสงสัยว่าให้คร่ำครวญนั้นเป็นภาพที่ช่างน่าเวทนายิ่งนัก เป็นต้น หากผู้เขียนเพียงแต่เล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลา โดยไม่ได้กล่าวถึงสภาพจิตใจหรือความรู้สึกนึกคิดของผู้คนแล้ว คุณค่าในด้านประวัติศาสตร์ของ *โฮโจกิ* ก็คงจะลดลงครึ่งหนึ่ง” (赤羽学, 1976, p. 594) และยังมีงานวิจัยที่วิเคราะห์เกี่ยวกับทัศนะของผู้เขียนที่สะท้อนให้เห็นในวรรณกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการอยู่อย่างสันโดษไม่ต้องการพึ่งพาใครของโซเมะอิ เช่น “กวีในยุคนี้ส่วนใหญ่แม้จะบวชเป็นพระแล้ว แต่ก็มักจะบ่นความเจ็บเหงาและความรู้สึกต้องการเพื่อนออกมาในกลอนอย่างเช่น ซะอิเงียวกวีเอกแห่งยุคซึ่งมักจะบรรยายความรู้สึกเจ็บเหงาของเขาออกมาในกลอนเสมอต่างไปจากโซเมะอิที่มักปฏิเสธไม่ต้องการเพื่อน จุดนี้เองที่ทำให้โซเมะอิต่างจากกวีคนอื่นในยุคเดียวกันอย่างเห็นได้ชัด” (浅見和彦, 2012, p. 132)

ส่วนในด้านการใช้ภาษา มีเพียงการหยิบยกสำนวนภาษาเด่น ๆ ของผู้เขียนมาวิเคราะห์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตอนต้นของวรรณกรรมที่ผู้เขียนนำเอาภาพของแม่น้ำที่มีการไหลเปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลาใช้เปรียบเทียบเกริ่นนำถึงความเป็นอนิจจังไม่เที่ยงของสรรพสิ่งต่าง ๆ นั้น มักถูกหยิบยกนำมากล่าวถึงอยู่บ่อยครั้ง เช่น “ภาพฟองคลื่นในแม่น้ำที่ก่อตัวและสลายไปซึ่งผู้เขียนได้บรรยายไว้ในตอนต้นวรรณกรรมนั้นเป็นการใช้ความเปรียบสื่อความหมายถึงการเกิดดับหรือความเป็นอนิจจัง” (伊崎久美, 2017, p. 318) นอกจากนี้ในพจนานุกรมของญี่ปุ่นยังมีการหยิบยกเอาบางตอนในวรรณกรรม *โฮโจกิ* ที่มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ที่ซุกกัก (対句) มาแสดงไว้เป็นตัวอย่างเพื่ออธิบายเกี่ยวกับกลวิธีการประพันธ์ที่ซุกกักด้วย กลวิธีการประพันธ์ที่ซุกกักเป็นการกล่าวถึงหัวข้อของสองสิ่งโดยนำเอามาจัดเรียงรูปประโยคซ้อนคล้ายกัน ทำให้เกิดจังหวะเสียงที่ไพเราะและในด้านความหมายยังเป็นการขบขันภาพหรือเปรียบเทียบของสองสิ่งที่ถูกหยิบยกนำมากล่าวเรียงซ้อนคล้ายกันนั้นด้วย ตัวอย่างเช่น

¹ สมัยคะมะกุระอยู่ในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1185 ถึง 1333

魚は、水に飽かず。魚にあらざれば、その心を知らず。鳥は、林を願ふ。鳥にあらざれば、その心を知らず。

ปลาไม่เคยเบื่อน้ำ หากไม่ใช่ปลาก็จะไม่เข้าใจความรู้สึกนั้น นกชอบอยู่ในป่า หากไม่ใช่นกก็จะไม่เข้าใจความรู้สึกนั้น

ตัวอย่างรูปประโยคที่ซุกุที่ยกมาข้างต้นเป็นตอนหนึ่งจาก *โฮโจกิ* ที่ถูกอ้างอิงไว้ในพจนานุกรมโคจิเอ็นของญี่ปุ่น² เป็นการหยิบยกกล่าวถึงหัวข้อของสองสิ่งซึ่งในที่นี้คือ “ปลา” และ “นก” โดยนำมาจัดเรียงรูปประโยคซ้อนคล้ายกัน ทำให้เกิดจังหวะเสียงที่ไพเราะในบทประพันธ์ และในด้านความหมายยังช่วยขบขันให้เห็นภาพหรือเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกที่ผู้เขียนได้บรรยายไว้ด้วย การที่ในพจนานุกรมของญี่ปุ่นมีการยกตัวอย่างกลวิธีการประพันธ์ที่ซุกุโดยอ้างอิงมาจากวรรณกรรม *โฮโจกิ* แสดงให้เห็นว่า *โฮโจกิ* มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ที่ซุกุที่ดี เหมาะที่จะหยิบยกนำมาใช้ศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีการประพันธ์ที่ซุกุของญี่ปุ่น

ผู้วิจัยสังเกตว่าของสองสิ่งที่เหมาะสมใช้กลวิธีการประพันธ์ที่ซุกุบรรยายไว้ใน *โฮโจกิ* นั้น มีหลายตัวอย่างที่เป็นการกล่าวถึงสองสิ่งที่ตรงข้ามกัน หรือสองกรณีตรงข้ามกัน แต่ถูกหยิบยกนำมากล่าวเรียงซ้อนในลักษณะที่คล้ายกัน ซึ่งเป็นไปได้ว่าการยกเอาสิ่งตรงข้ามกันมากล่าวโยงด้วยที่ซุกุนั้นน่าจะมีส่วนช่วยเสริมหรือขบขันสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อผ่านวรรณกรรมเรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงหยิบยกประเด็นดังกล่าวมาเป็นหัวข้อในการศึกษา เพื่อวิเคราะห์ดูว่าสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อผ่านการใช้กลวิธีการประพันธ์ที่ซุกุในลักษณะดังกล่าวนั้นคืออะไร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ช่วยให้เข้าใจบทบาทหน้าที่ของกลวิธีการประพันธ์ที่ซุกุในวรรณกรรมญี่ปุ่นได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์สิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อผ่านการใช้กลวิธีการประพันธ์ที่ซุกุมากล่าวโยงสิ่งตรงข้ามกันในวรรณกรรม *โฮโจกิ*

3. สมมติฐานการวิจัย

การหยิบยกเอาสองสิ่งที่ตรงข้ามกันมากล่าวโยงกันด้วยที่ซุกุในวรรณกรรม *โฮโจกิ* ช่วยขบขันให้เห็นสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อผ่านวรรณกรรมซึ่งก็คือภาพของความทุกข์ยากลำบากในการใช้ชีวิตบนโลกใบนี้

4. วิธีดำเนินการวิจัย

รวบรวมตัวอย่างการใช้กลวิธีการประพันธ์ที่ซุกุในการกล่าวถึงสองสิ่งที่ตรงข้ามกัน หรือสองกรณีที่ตรงข้ามกันในวรรณกรรม *โฮโจกิ* เพื่อวิเคราะห์สิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อผ่านการใช้กลวิธีการประพันธ์ที่ซุกุกับสิ่งตรงข้ามกันนี้ โดยจะแบ่งวิเคราะห์เป็น 2 ส่วนคือ ส่วนครั้งแรกที่เป็นการบรรยายเกี่ยวกับเหตุการณ์ภัยพิบัติและการย้ายเมืองหลวง กับส่วนครึ่งหลังของวรรณกรรมที่เป็นการบรรยายถึงการใช้ชีวิตอย่างสันโดษของผู้เขียน

² ตัวอย่างรูปประโยคที่ซุกุจาก *โฮโจกิ* ดังกล่าวถูกอ้างอิงไว้ในพจนานุกรมโคจิเอ็น สำนักพิมพ์อิวะนะมิ 新村出. (2008). 『広辞苑 第六版』岩波書店, p. 1851.

สำหรับต้นฉบับวรรณกรรม โฮโจกิ ในบทความนี้ ใช้ต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นโบราณซึ่งเป็นฉบับเดียวกับที่สำนักพิมพ์คะโดะกะวะงะกุเงะอิ (角川学芸出版) ตีพิมพ์ไว้เมื่อปี ค.ศ. 2010 ส่วนบทแปลภาษาไทยนำมาจากที่ผู้วิจัยได้เคยแปลวรรณกรรม โฮโจกิ ไว้ในหนังสือ *ทัศนะการมองโลกในวรรณกรรมโฮโจกิ* ของผู้วิจัยเอง ส่วนระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นที่ใช้ในบทความนี้เป็นระบบถอดอักษรซึ่งเป็นผลงานวิจัยในปี พ.ศ. 2530 ของอาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่าใน โฮโจกิ มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ซุอิกุในการกล่าวถึงสองสิ่งตรงข้ามหรือสองกรณีตรงข้ามกัน รวมทั้งหมด 16 แห่ง โดยจะอยู่ในเนื้อหาส่วนครึ่งแรก 9 แห่ง และเนื้อหาส่วนครึ่งหลังอีก 7 แห่ง ดังต่อไปนี้

5.1 ส่วนครึ่งแรกของเรื่อง

เนื้อหาในส่วนครึ่งแรกเป็นบันทึกเกี่ยวกับภัยพิบัติและเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในเมืองหลวงในช่วงปี ค.ศ. 1177-1185 ประกอบด้วยส่วนที่เป็นบทนำวรรณกรรม และส่วนที่กล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญ 5 อย่าง ได้แก่ เหตุการณ์ไฟไหม้ครั้งใหญ่ในเกียวโต พายุหมุน การย้ายเมืองหลวง ความอดอยากต่อเนื่อง และแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ ในส่วนครึ่งแรกนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ซุอิกุกล่าวถึงสองสิ่งหรือสองกรณีตรงข้ามกันรวมทั้งหมด 9 แห่งดังนี้

5.1.1 或は露落ちて、花残れり。残るといへども、朝日に枯れぬ。或は花しぼみて、露なほ消えず。消えずといへども、夕を待つ事なし。(p. 16)

บางครั้งน้ำค้างร่วงหล่นหายไปเหลือแต่เพียงดอกไม้ แต่แม้จะบอกว่าเหลืออยู่ก็ตาม ก็ย่อมต้องเหี่ยวแห้งไปในตอนเช้า บางครั้งดอกไม้เหี่ยวแห้งไปก่อนเหลือแต่เพียงน้ำค้างที่ยังไม่เหือดหายไป แต่แม้จะบอกว่าไม่เหือดหายก็ตาม ก็ย่อมไม่อาจอยู่รอจนถึงตอนเย็นได้

ข้อความข้างต้นหยิบยกมาจากตอนต้นของวรรณกรรมซึ่งโซเมะอิได้เปรียบเทียบความเป็นอนิจจังของบ้านและเจ้าของบ้านว่าต่างก็แข่งกันเป็นอนิจจังไม่เที่ยงแท้ โดยโซเมะอิได้หยิบยกเอาภาพของหยาดน้ำค้างที่เกาะอยู่บนดอกกะหล่ำมาเปรียบเทียบ และได้นำเอากลวิธีการประพันธ์ซุอิกุมาใช้กล่าวถึง สองกรณีที่ตรงข้ามกันคือ กรณีที่น้ำค้างร่วงหล่นไปก่อนเหลือแต่ดอกไม้ กับกรณีที่ดอกไม้ร่วงหล่นไปก่อนเหลือแต่น้ำค้าง แต่ทว่าสิ่งที่หลงเหลืออยู่นั้นไม่ว่าจะเป็นดอกไม้หรือน้ำค้าง สุดท้ายแล้วก็ไม่สามารถดำรงคงอยู่ตลอดไปได้ ซึ่งบ้านกับเจ้าของบ้านต่างก็เป็นอนิจจังเฉกเช่นเดียวกับดอกกะหล่ำกับน้ำค้างดังที่กล่าวมานี้

5.1.2 遠き家は煙にむせび、近きあたりはひたすら焰を地に吹きつけたり。(p. 18)

บ้านที่อยู่ห่างไกลออกไปก็ถูกควันไฟรมจนผู้คนสาหัส บ้านที่อยู่ใกล้ก็ถูกเปลวเพลิงเผาผลาญจนถึงพื้น

โษะมะอิบรยายเหตุการณ์ไฟไหม้เมืองหลวงครั้งใหญ่ที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 28 เดือน 4 ปี ค.ศ. 1177 ว่าไฟได้ลุกลามขยายไปทั่ว บ้านที่อยู่ใกล้กับต้นเพลิงก็ถูกไฟเผาผลาญ บ้านที่อยู่ไกลก็ถูกควันไฟรม เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของชนญี่ปุ่นสมัยนั้นที่ก่อสร้างบ้านเรือนด้วยไม้ซึ่งเป็นวัสดุที่ติดไฟง่าย เมืองหลวงมีผู้คนหนาแน่น บ้านเรือนจึงสร้างชิดติดกัน เมื่อเกิดเพลิงไหม้ขึ้นมา จึงลุกลามแผ่ขยายไปโดยง่าย และส่งผลกระทบเป็นวงกว้าง ไม่ว่าจะเป็นบ้านใกล้หรือไกลต่างก็เดือดร้อนจากเพลิงไหม้ครั้งนี้

5.1.3 北は山に沿ひて高く、南は海近くて下れり。(p. 23)

ทิศเหนือเป็นที่ราบสูงอยู่ติดภูเขา ทิศใต้เป็นที่ราบต่ำอยู่ใกล้ทะเล

ในปี ค.ศ. 1180 มีการย้ายเมืองหลวงจากเมืองเกียวโตไปยังเมืองฟุคุซะระ (福原)³ ข้อความข้างต้นเป็นการบรรยายสภาพภูมิประเทศของเมืองหลวงใหม่ฟุคุซะระซึ่งมีเนื้อที่คับแคบ เป็นที่ลาดชันอยู่ระหว่างภูเขาและทะเล แม้ว่าทิวทัศน์จะงดงาม แต่ผู้เขียนคิดว่าทำเลที่ตั้งไม่เหมาะสมที่จะเป็นเมืองหลวง เนื่องจากทางทิศเหนือจะอยู่ติดภูเขา ส่วนทางทิศใต้ก็ติดทะเล ไม่สามารถขยายเมืองออกไปยัง 2 ทิศทางนั้นได้ ซึ่งในที่สุดหลังจากที่ย้ายไปยังฟุคุซะระแค่ไม่กี่เดือน ก็ต้องย้ายกลับมายังเกียวโตเมืองหลวงเก่าอีกครั้ง

5.1.4 空しき地は多く、造れる屋は少し。古京はすでに荒れて、新都はいまだ成らず。(p. 23)

ที่ว่างเปล่ายังคงมีมากมาย บ้านสร้างใหม่มีเพียงไม่กี่หลัง เมืองหลวงเก่ากรำร้าง เมืองหลวงใหม่ก็ยังไม่เสร็จ

ข้อความข้างต้นเป็นการบรรยายสภาพเมืองหลวงเก่าและเมืองหลวงใหม่ที่ต้องเปลี่ยนแปลงสภาพไป เนื่องจากการย้ายเมืองหลวง บ้านในเมืองหลวงเก่าบ้างก็ถูกรื้อถอนเพื่อขนย้ายล่องแม่น้ำไปยังเมืองหลวงใหม่ บ้างก็ถูกทิ้งร้าง บ้านเรือนในเมืองหลวงเก่าที่เคยงดงามต้องแปรเปลี่ยนสภาพเป็นรกร้างว่างเปล่า ส่วนเมืองหลวงใหม่ก็ยังมีบ้านสร้างใหม่เพียงไม่กี่หลัง ยังคงเต็มไปด้วยที่ว่างเปล่าเช่นเดียวกัน ผู้เขียนใช้กลวิธีการประพันธ์ที่ซุกิบบรรยายถึงเมืองหลวงเก่าและเมืองหลวงใหม่ซึ่งต่างก็อยู่ในสภาพที่ดูว่างเปล่าไม่สมบูรณ์เช่นเดียวกัน

5.1.5 もとよりこの所にをるものは、地を失ひて愁ふ。今移れる人は、土木のわづらひある事を嘆く。(p. 23)

คนที่เดิมอาศัยอยู่ที่นี้ก็ต้องเศร้าใจกับการสูญเสียที่ดินไปอยู่ที่อื่น คนที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ก็ต้องเหน็ดเหนื่อยกับการสร้างบ้านใหม่

³ เมืองฟุคุซะระเป็นส่วนหนึ่งของเมืองโกเบในปัจจุบัน เป็นเมืองที่มีการติดต่อสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประเทศจีนและเกาหลี

โซเมะอิกกล่าวถึงคนที่อาศัยอยู่ที่เมืองฟุคุซะระแต่เดิมว่าต้องย้ายไปอยู่ที่อื่นเพื่อให้พวกขุนนางและคนในเมืองหลวงย้ายเข้ามาอยู่แทน ส่วนคนที่ย้ายเข้ามาใหม่ก็ต้องเหน็ดเหนื่อยกับการสร้างบ้าน เกียวโตเป็นเมืองหลวงของญี่ปุ่นมายาวนานเกือบ 400 ปี การย้ายเมืองหลวงไปยังที่อื่นจึงเป็นเรื่องที่ยากลำบาก ไม่ว่าคนที่อาศัยอยู่เดิมหรือคนที่ย้ายเข้ามาอยู่ยังเมืองหลวงใหม่ต่างก็ต้องประสบกับความทุกข์ยากลำบากทั้งคู่

5.1.6 或は春・夏ひでり、或は秋・冬、大風・洪水など、(p. 25)

บางปีเกิดความแห้งแล้งในฤดูใบไม้ผลิและฤดูร้อน บางปีเกิดพายุและน้ำท่วมในฤดูใบไม้ร่วงและฤดูหนาว

เหตุการณ์สำคัญอีกประการหนึ่งที่โซเมะอิกได้บันทึกไว้ใน โฮโจกิ คือความอดอยากต่อเนื่องช่วงปี ค.ศ. 1181-1182 ช่วงนั้นสภาพดินฟ้าอากาศแปรปรวน ฤดูใบไม้ผลิและฤดูร้อนซึ่งต้นไม้มักจะงอกงามกลับเกิดความแห้งแล้ง ฤดูใบไม้ร่วงและฤดูหนาวกลับเกิดพายุและน้ำท่วม ซึ่งสภาพดินฟ้าอากาศเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อ การเพาะปลูก ทำให้เกิดภาวะขาดแคลนอาหารขึ้น

5.1.7 春かへし、夏植うるいとなみのみありて、秋刈り、冬収むるぞめきはなし。(p. 25)

มีเพียงการหว่านข้าวในฤดูใบไม้ผลิหรือปลูกพืชในฤดูร้อน ไม่มีการเก็บเกี่ยวข้าวในฤดูใบไม้ร่วงหรือเก็บเกี่ยวพืชผลในฤดูหนาว

ข้อความข้างต้นเป็นการบรรยายเหตุการณ์ความอดอยากต่อเนื่องต่อจาก 5.1.6 โดยกล่าวถึงพวกชาวไร่ชาวนาที่ได้รับผลกระทบจากสภาพดินฟ้าอากาศที่ไม่เป็นใจนี้ว่าแม้จะทำการเพาะปลูกไปแล้วก็ไม่มีพืชผลให้เก็บเกี่ยวได้ ซึ่งสภาพการณ์เช่นนี้ส่งผลให้เกิดความอดอยากต่อเนื่อง ผู้คนต้องบาดเจ็บล้มตายและบ้านเรือนต้องแปรเปลี่ยนสภาพไป

5.1.8 山はくづれて、河を埋み、海は傾きて、陸地をひたせり。(p. 30)

ภูเขาถล่มลงมา ถมทับแม่น้ำ ทะเลซัดโหม ถล่มพื้นที่ชายฝั่ง

ใน 5.1.8 เป็นการบรรยายเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่ที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1185 ภูเขาถล่มลงมา คลื่นทะเลซัดพื้นที่ชายฝั่งรุนแรง เกิดความเสียหายแก่ผู้คนและบ้านเรือนในวงกว้าง ซึ่งหลังจากที่ได้บรรยายเหตุการณ์ดังกล่าวแล้ว โซเมะอิกยังได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมไว้ในเรื่องอีกด้วยว่า “ในบรรดาภัยพิบัติต่าง ๆ สิ่งที่น่ากลัวที่สุดก็คือแผ่นดินไหว” (恐れの中に恐るべかりけるは、ただ地心なりけりところぞ覚え侍りしか)

5.1.9 家の内にをれば、たちまちにひしげなんとす。走り出づれば、地割れ裂く。(p. 30)

หากอยู่ในบ้านก็ดูท่าจะถูกทับบี้แบน หากออกมาข้างนอกก็เจอแผ่นดินแยกเป็นร่องฉีกออกจากกัน

โซเมะอิบรรยายสภาพเหตุการณ์แผ่นดินไหวอย่างละเอียด โดยได้บรรยายสภาพที่ไม่ว่าจะหนีไปทางใดก็ไม่อาจหนีอันตรายได้พ้น ถ้าอยู่ในบ้านก็อาจถูกระลอกคลื่นลงมาทับ ถ้าอยู่นอกบ้านก็เจอแผ่นดินแตกแยกเป็นร่อง ผู้เขียนใช้กลวิธีการประพันธ์ที่ซุกุอิหยาบยกเอากรณีที่อยู่ในบ้านกับนอกบ้านมากล่าวถึง ซึ่งไม่ว่ากรณีไหนก็ต้องเผชิญกับอันตรายจากแผ่นดินไหวเช่นเดียวกัน

ตารางที่ 1 ตารางสรุปสิ่งตรงข้ามกันที่นำมาโยงด้วยที่ซุกุอิในส่วนครั้งแรกของเรื่อง

ตัวอย่าง	สิ่งตรงข้ามกันที่นำมาโยงด้วยที่ซุกุอิ	สิ่งที่ต้องการสื่อ
5.1.1	น้ำค้างร่วงก่อนเหลือแต่ดอกไม้ ดอกไม้ร่วงก่อนเหลือแต่น้ำค้าง	สิ่งที่หลงเหลืออยู่นั้นสุดท้ายแล้วต่างก็ไม่อาจดำรงคงอยู่ตลอดไปได้
5.1.2	บ้านที่อยู่ห่างไกลออกไป บ้านที่อยู่ใกล้	ต่างก็เดือดร้อนจากเพลิงไหม้เช่นเดียวกัน
5.1.3	ทิศเหนือ ทิศใต้	สภาพทำเลที่ตั้งเมืองหลวงไม่สามารถยับยั้งขยายเมืองออกไปได้ทั้ง 2 ทิศ
5.1.4	เมืองหลวงเก่า เมืองหลวงใหม่	ต่างก็อยู่ในสภาพพื้นที่ว่างเปล่า ไม่สมบูรณ์
5.1.5	คนที่อาศัยอยู่เดิม คนที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่	ต่างก็ต้องประสบกับความทุกข์ยากลำบากจากการย้ายเมืองหลวง
5.1.6	ฤดูใบไม้ผลิและฤดูร้อน ฤดูใบไม้ร่วงและฤดูหนาว	ไม่ว่าฤดูใด สภาพอากาศก็แปรปรวนไม่เอื้อต่อการเพาะปลูก
5.1.7	ฤดูใบไม้ผลิและฤดูร้อน ฤดูใบไม้ร่วงและฤดูหนาว	ทำการเพาะปลูกไปก็ไม่มีพืชผลให้เก็บเกี่ยวได้
5.1.8	ภูเขา ทะเล	เกิดความเสียหายจากแผ่นดินไหวทั้งบริเวณภูเขาและริมชายฝั่งทะเล
5.1.9	อยู่ในบ้าน ออกมาข้างนอก	ไม่ว่าจะอยู่ในบ้านหรือนอกบ้านก็ต้องเผชิญอันตรายจากแผ่นดินไหว

จะเห็นได้ว่าในช่วงครั้งแรกของเรื่อง ผู้เขียนยกเอาสิ่งตรงข้ามกันมาโยงกันด้วยที่ซุกุอิอยู่หลายครั้ง เป็นการขบขันให้เห็นว่าทั้งสองสิ่งนั้นต่างก็ตกอยู่ในสภาพการณ์ที่เลวร้ายเหมือนกันทั้งคู่ หรือไม่ว่าจะเป็นกรณีใดในสองกรณีนั้นต่างก็ต้องเผชิญกับสภาพที่ย่ำแย่เช่นเดียวกัน ผู้วิจัยคิดว่าการนำเอากลวิธีการประพันธ์ที่ซุกุอิมาใช้ขบขันภาพในลักษณะเช่นนี้นั้น ก็น่าจะเพื่อเป็นการสื่อให้เห็นว่าเหตุการณ์ภัยพิบัติและการย้ายเมืองหลวงซึ่งผู้เขียนได้บรรยายไว้ในช่วงครั้งแรกของเรื่องได้ก่อให้เกิดความทุกข์ยากลำบากไปทั่วทุกแห่งหน ผู้คนต่างเดือดร้อนไปทั่ว ไม่ว่าใครก็ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงหลบหนีได้ ซึ่งประเด็นดังกล่าวก็จะเชื่อมโยงต่อไปยังส่วนครึ่งหลังของเรื่องที่ผู้เขียนได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการใช้ชีวิตบนโลกใบนี้ที่เต็มไปด้วยความทุกข์ยากลำบาก ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

5.2 ส่วนครึ่งหลังของเรื่อง

เนื้อหาส่วนครึ่งหลังเล่าถึงชีวิตของโซเมะอิ โดยจะครอบคลุมส่วนที่เป็นบทเชื่อมต่อนิฮงคาครั้งแรกและครึ่งหลัง ส่วนที่เล่าถึงชีวิตของโซเมะอิจนกระทั่งออกบวช สภาพความเป็นอยู่ในกระท่อม ชีวิตสันโดษของโซเมะอิ และบทสรุปท้ายวรรณกรรม ในส่วนครึ่งหลังนี้มีการใช้กลวิธีการประพันธ์ข้อผูกกล่าวถึงสองสิ่งหรือสองกรณีที่ตรงข้ามกันรวมทั้งหมด 7 แห่งดังนี้

5.2.1 深くよろこぶ事あれども、大きに楽しむにあたはず。なげき切なる時も、声をあげて泣く事なし。(p. 33)

เวลามีเรื่องยินดีก็ต้องคอยเกรงใจไม่อาจแสดงออกตามอำเภอใจได้ เวลามิเรื่องโศกเศร้าก็ไม่อาจร้องไห้เสียงดังได้

ข้อความข้างต้นเป็นการกล่าวถึงกรณีของคนที่มีสถานะต่ำต้อยแต่ต้องอาศัยอยู่ข้างบ้านของคนสูงศักดิ์มีอำนาจ ไม่ว่าจะทำอะไรก็ต้องคอยข่มใจยับยั้งไว้ เวลาดีใจหรือเสียใจก็ไม่อาจแสดงออกตามใจชอบได้ เพราะต้องคอยเกรงใจคนสูงศักดิ์มีอำนาจนั้น เพื่อไม่ให้อีกฝ่ายเกิดความไม่พอใจ

5.2.2 もし、狭き地にをれば、近く炎上ある時、その災をのがるる事なし。もし辺地にあれば、往反わづらひ多く、盜賊の難はなはだし。(p. 34)

หากอาศัยอยู่ในที่แออัดคับแคบ พอเกิดเพลิงไหม้ขึ้นใกล้ ๆ ก็คงจะไม่อาจรอดจากการถูกไฟคลอก หากอาศัยอยู่ในชนบทที่ห่างไกล ก็จะไปมาเมืองหลวงไม่สะดวก และเสี่ยงต่อการถูกขโมยขึ้นบ้าน

ที่แออัดคับแคบในที่นี้หมายถึงในเมืองหลวงซึ่งมีผู้คนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก บ้านเรือนจึงต้องสร้างชิดติดกัน ลักษณะเช่นนี้พอเกิดเพลิงไหม้ก็จะลุกลามโดยง่าย ซึ่งเป็นข้อเสียของการอาศัยอยู่ในเมืองหลวง แต่ถ้าอาศัยอยู่ในชนบทห่างไกล ก็จะมีข้อเสียคือเดินทางไปไหนมาไหนลำบาก และการสร้างบ้านอยู่โดดเดี่ยวห่างไกลผู้คนก็จะเสี่ยงต่อการถูกขโมยขึ้นบ้านด้วย เพราะไม่มีคนช่วยเฝ้าดูเป็นหูเป็นตาให้

5.2.3 いきほひあるものは食欲ふかく、独身なるものは、人にかろめらる。(p. 34)

พวกคนที่มีอำนาจบารมีก็มักจะโลภมาก พวกที่ตัวคนเดียวไร้ญาติขาดมิตรก็จะโดนดูถูกดูแคลน

โซเมะอิกล่าวถึงพวกคนที่มีอำนาจบารมี มีพวกพ้องบริวารมากมายว่ามักจะโลภมาก เพราะมีกำลังอำนาจสามารถสั่งการให้ได้ตามที่ตัวเองปรารถนา ทำให้เกิดความโลภอยากได้สิ่งโน้นสิ่งนี้เรื่อย ๆ ส่วนพวกที่ตัวคนเดียวไม่มีอำนาจอะไรก็จะถูกสังคมดูถูกดูแคลน ดังนั้นไม่ว่าจะมีอำนาจมากหรือว่าไม่มีอำนาจต่างก็มีข้อเสียทั้งคู่

5.2.4 財あれば、おそれ多く、貧しければ、うらみ切なり。(p. 34)

หากมีทรัพย์สินสมบัติมากก็มีเรื่องต้องคอยห่วงกังวลมาก หากยากจนก็มีความคับแค้นใจสูง

คนที่ร่ำรวยมีทรัพย์สินสมบัติมากก็ต้องคอยห่วงกังวลทรัพย์สินของตนเอง กลัวว่าจะถูกขโมยหรือสูญหายไป ทำให้จิตใจไม่เป็นสุข ส่วนคนที่ยากจนก็ต้องเผชิญกับความยากลำบากในการดำรงชีวิตและหาเลี้ยงครอบครัว เกิดความรู้สึกคับแค้นต่อชะตาชีวิตของตนเอง จิตใจจึงไม่เป็นสุขเช่นเดียวกัน

5.2.5 人を頼めば、身、他の有なり。人をはぐくめば、心、恩愛につかはる。(p. 34)

หากต้องพึ่งพาคนอื่น ตัวเองก็เสมือนกลายเป็นทาสของคนคนนั้น หากต้องดูแลคนอื่น ตัวเองก็จะเหมือนมีบ่วงผูกติดเอาไว้

การที่ต้องคอยพึ่งพาคนอื่น ทำให้เหมือนต้องตกเป็นทาสของคนนั้น เพราะถ้าไม่มีคนนั้น เราก็จะอยู่ต่อไปไม่ได้ ต้องผูกติดกับอีกฝ่ายไปเรื่อย ๆ แต่หากเราต้องเป็นฝ่ายดูแลคนอื่น ก็เหมือนมีบ่วงมาผูกติดเป็นภาระให้ต้องคอยดูแล ทำให้ไม่เป็นอิสระเช่นเดียวกัน

5.2.6 世にしたがへば、身くるし。したがはねば、狂せるに似たり。(p. 34)

หากต้องทำตามขนบธรรมเนียมสังคม ตัวเองก็รู้สึกทุกข์ใจ หากไม่ทำตามนั้น ก็จะถูกมองเหมือนกับว่าเป็นคนบ้า

การต้องทำตามขนบธรรมเนียมหรือระเบียบของสังคมอยู่ตลอดเวลา ซึ่งบางอย่างอาจต้องฝืนใจหรือถูกบังคับให้ทำตาม ก็จะทำให้เกิดความทุกข์ใจ แต่หากไม่สนใจสังคม ทำตามที่ตัวเองอยากทำแล้ว ก็จะถูกสังคมประณามหรือถูกมองในแง่ลบได้ ทำให้เกิดความทุกข์เช่นกัน

5.2.7 おのづから都に出でて、身の乞匄となれる事を、恥づといへども、帰りてここに居る時は、他の俗塵に馳する事をあはれむ。(p. 47)

บางครั้งนาน ๆ ที่ก็จะออกไปเมืองหลวง ก็ารู้สึกอายนที่ตัวเองดูเหมือนขอทาน แต่พอกลับมาที่นี่ ก็รู้สึกสงสารผู้คนทั้งหลายที่ต้องดิ้นรนเป็นทุกข์กับเรื่องราวทางโลก

โซเมะอิกกล่าวถึงตนเองเมื่อคราวที่ต้องเดินทางออกไปเมืองหลวง ก็รู้สึกอับอายสภาพของตนเองที่ดูขมขื่นเหมือนขอทาน ต้องคอยพะวงสายตาของผู้คนที่มองมา แต่เมื่อกลับมายังบ้านในป่าเขา ก็รู้สึกสงสารผู้คนเหล่านั้นที่ยังต้องดิ้นรนเป็นทุกข์กับการใช้ชีวิตทางโลก ไม่ว่าจะตอนที่โซเมะอิกออกไปเมืองหลวงหรือตอนที่กลับมามัน จิตใจก็มีเรื่องต้องคอยพะวงหรือสงสารผู้อื่นเช่นเดียวกัน

ตารางที่ 2 ตารางสรุปสิ่งตรงข้ามกันที่นำมาโยงด้วยชู้รักในส่วนครึ่งหลังของเรื่อง

ตัวอย่าง	สิ่งตรงข้ามกันที่นำมาโยงด้วยชู้รัก	สิ่งที่ต้องการสื่อ
5.2.1	เวลามีเรื่องยินดี เวลามีเรื่องโศกเศร้า	ไม่ว่าจะเวลาใดก็ไม่สามารถแสดงออกตามใจชอบได้ เพราะต้องคอยเกรงใจคนสูงศักดิ์อยู่ตลอดเวลา
5.2.2	อาศัยอยู่ในที่แออัด (ในเมือง) อาศัยอยู่ในชนบทห่างไกล	ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็มีข้อเสียคือ ในเมืองเสี่ยงต่อการเกิด เพลิงไหม้ ในชนบทก็เดินทางลำบาก เสี่ยงเรื่องโจรขโมย
5.2.3	คนมีอำนาจบารมี ตัวคนเดียวไร้ญาติขาดมิตร	คนมีอำนาจก็มักจะโลภมาก คนตัวคนเดียวก็จะโดนดูถูก ต่างก็มีข้อเสีย
5.2.4	มีทรัพย์สินสมบัติมาก ยากจน	คนร่ำรวยต้องคอยกังวลทรัพย์สินสมบัติตนเอง คนยากจนก็ รู้สึกคับแค้นต่อชีวิตของตนเอง ต่างก็จิตใจไม่เป็นสุข
5.2.5	พึ่งพาคนอื่น ดูแลคนอื่น	ไม่ว่าจะพึ่งพาคนอื่นหรือดูแลคนอื่น ก็ต้องถูกผูกติดกับ อีกฝ่าย ไม่เป็นอิสระเช่นเดียวกัน
5.2.6	ทำตามขนบธรรมเนียมสังคม ไม่ทำตามขนบธรรมเนียมสังคม	ไม่ว่าจะฝืนใจทำตามสังคม หรือจะทำตามใจตนแล้วถูก สังคมมองในแง่ลบ ก็ล้วนแต่ทำให้ต้องทุกข์ใจ
5.2.7	ออกไปยังเมืองหลวง กลับมบ้านในป่าเขา	ทั้งตอนออกไปเมืองหลวงและตอนกลับมาบ้าน จิตใจ ของโซเมะอิกิมีเรื่องต้องคอยพะวงหรือสับสนเช่นเดียวกัน

จากตัวอย่างการใช้ชู้รักโยงสิ่งตรงข้ามในช่วงครึ่งหลังของเรื่อง จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการวางตัวในสังคมหรือการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในสังคม โดยแสดงให้เห็นว่าไม่ว่าจะเลือกปฏิบัติตัวอย่างไรหรือมีสถานะทางสังคมเช่นไร ต่างก็ต้องมีข้อเสียหรือต้องทุกข์ใจอยู่ดี เป็นการขบขันให้เห็นถึงความทุกข์ยากลำบากในการใช้ชีวิตบนโลกใบนี้ ซึ่งต่อเนื่องกับประเด็นที่ผู้เขียนได้หยิบยกไว้ในช่วงครึ่งแรกของเรื่องที่แสดงให้เห็นว่าโลกนี้เต็มไปด้วยความทุกข์ยากลำบาก โดยทั้งหมดนี้ก็น่าจะเป็นการปูทางโยงไปยังสิ่งที่ผู้เขียนต้องการเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการใช้ชีวิตอย่างสงบสุขบนโลกที่เต็มไปด้วยความทุกข์นี้ โดยการปลีกตัวจากสังคมและหันมาใช้ชีวิตอย่างสันโดษและสมถะ เหมือนดังเช่นตัวผู้เขียนเองที่ได้ละทิ้งเรื่องวุ่นวายทางโลกมาใช้ชีวิตอย่างสงบสุขในกระท่อมเล็ก ๆ ท่ามกลางธรรมชาติ ดังข้อความที่ยกมาต่อไปนี้

ただ、仮の庵のみのどけくして、おそれなし。ほど狭しといへども、夜臥す床あり、昼居る座あり。一身を宿すに、不足なし。... 事を知り、世を知れゝば、願はず、走らず。ただ、静かなるを望みとし、愁へ無きを楽しみとす。... 心、もし安からずは、象馬・七珍もよしなく、宮殿・楼閣も望みなし。今、さびしきすまひ、一間の庵、みづからこれを愛す。おのづから都に出でて、身の乞ひとなれる事を、恥づといへども、帰りてここに居る時は、他の俗塵に馳する事をあはれむ。(p. 43-47)

มีเพียงกระท่อมชั่วคราวหลังนี้เท่านั้นที่เงียบสงบไม่มีอะไรต้องหวาดกลัว ถึงจะบอกว่าคับแคบ แต่กลางคืนก็มีที่ให้นอน กลางวันก็มีที่ให้นั่ง สำหรับการอาศัยอยู่คนเดียวแล้วไม่รู้สึกว่าขาดอะไร... หากรู้สึกถึงความกะจ้อยร่อยของตัวเองและตระหนักถึงความเป็นอนิจจังของโลกแล้ว ก็คงไม่ร้องขออะไรและไม่ต้องดิ้นรน เพียงปรารถนาอยากใช้ชีวิตอยู่อย่างสุขสงบ และมีความสุขกับการไม่ต้องมี

ห่วงกังวล... หากใจไม่สงบ ถึงจะมีช้างมีม้า หรือมีทรัพย์สมบัติมากมายมหาศาลก็ไม่อาจมีความสุขได้ ที่อยู่อาศัยที่โอ่อ่าหรูหราอย่างพระราชวังหรือคฤหาสน์ก็ไม่คิดอยากได้ ตอนนี้นั้นรู้สึกชอบบ้านที่อยู่อย่างสันโดษหรือกระท่อมแคบ ๆ นี้ บางคราวนาน ๆ ที่ก็จะออกไปเมืองหลวง ก็จะรู้สึกอายุที่ตัวเองดูเหมือนชรา แต่พอกลับมาที่นี้ก็จะรู้สึกสงสารผู้คนทั้งหลายที่ต้องดิ้นรนเป็นทุกข์กับเรื่องราวทางโลก

การใช้ชีวิตอย่างสมถะและสันโดษในกระท่อมแคบ ๆ ที่ปลูกสร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ นี้เป็นความสุขในชีวิตที่โซเมะอิค้นพบ เป็นความสุขทางใจจากการได้ใช้ชีวิตอย่างอิสระเพลิดเพลินไปกับสิ่งที่ตนเองชอบ ถึงจะไม่มีบ้านใหญ่โต ไม่มีสมบัติพัสถานมากมาย แต่ก็สามารถใช้ชีวิตอย่างสงบสุขได้ อย่างไรก็ตาม ในตอนท้ายเรื่อง เขาก็ได้ย้อนคิดว่าการยึดติดกับความเยียบสงบก็ย่อมเป็นสิ่งที่ขัดขวางการบรรลุธรรมเช่นกัน

仏の教へ給ふおもむきは、事に触れて、執心なかれとなり。今、草庵を愛するも、とがとす。閑寂に着するも、障りなるべし。いかが、要なき樂しみを述べて、あたら時を過ぐさん。(p. 48)

คำสอนทางพุทธศาสนาบอกว่าอย่ายึดติดกับสิ่งใด การที่ตอนนี้นั้นชอบกระท่อมหลังนี้และยึดติดกับความเยียบสงบก็ย่อมจะเป็นสิ่งที่ขัดขวางการปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรม แล้วเป็นการดีหรือหรือที่จะมาพัวพันถึงความเพลิดเพลินใจกับเรื่องไม่เป็นเรื่องและใช้เวลาอันสำคัญไปอย่างไร้ค่า

การที่จู่ ๆ โซเมะอิก็กล่าวปฏิเสธสิ่งที่ตนนำเสนอมาโดยตลอดในตอนท้ายวรรณกรรมนี้ มีผู้วิเคราะห์ไว้หลายแง่ บ้างก็วิเคราะห์ว่าอาจเป็นกลวิธีการประพันธ์อย่างหนึ่งของผู้เขียน เป็นการตั้งคำถามหักมุมก่อนจบเพื่อทิ้งท้ายให้ขบคิด หรืออาจเป็นการแสดงถึงจิตใจที่บรรลุขอบเขตขั้นสูงของผู้เขียนโดยปฏิเสธการยึดติดกับการอยู่อย่างสันโดษ (浅見和彦, 2012, p. 140) การที่ผู้เขียนใช้ทศอุกในการถ่ายทอดมุมมองว่า “ทุกสรรพสิ่งหรือทุกชีวิตล้วนแล้วแต่เต็มไปด้วยความทุกข์” นั้น จึงอาจชี้เป็นนัยถึงมุมมองของโซเมะอิที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปรไปจากเดิมที่เชื่อว่าการใช้ชีวิตในอาศรมเป็นทางที่จะหลีกเลี่ยงจากความทุกข์ แต่ในท้ายที่สุดแล้ว เขาก็ตระหนักได้ว่าการรักในอาศรมก็ถือเป็นความยึดติดซึ่งจะนำมาซึ่งความทุกข์เช่นเดียวกัน ซึ่งสิ่งนี้อาจนับได้ว่าเป็นเครื่องพิสูจน์ประการหนึ่งที่ชี้ถึงการบรรลุธรรมขั้นสูงของโซเมะอิ

6. สรุปผล

จากทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า ในช่วงครึ่งแรกของเรื่อง ผู้เขียนได้สื่อให้เห็นว่าโลกนี้เต็มไปด้วยความทุกข์ยากลำบาก โดยได้ยกเหตุการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นซ้ำซ้อนในช่วงชีวิตของผู้เขียนเองและเหตุการณ์การย้ายเมืองหลวงซึ่งล้วนแล้วแต่ก่อให้เกิดความทุกข์ยากลำบากเดือดร้อนไปทั่วมาบรรยายแสดงให้เห็นภาพ และได้ใช้กลวิธีการประพันธ์ทศอุกมากกล่าวโยงสองสิ่งหรือสองกรณีที่ตรงข้ามกันเพื่อขบเน้นให้เห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นสิ่งใดหรือกรณีใดก็ตามต่างก็ตกอยู่ในสภาพที่เลวร้ายหรือเดือดร้อนย่ำแย่เช่นเดียวกัน ส่วนในช่วงครึ่งหลังของเรื่อง ผู้เขียนก็ได้สื่อให้เห็นถึงความทุกข์ยากลำบากในการใช้ชีวิตบนโลกใบนี้ที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในสังคม

โดยผู้เขียนได้ใช้กลวิธีการประพันธ์ข้อพิพาทในการกล่าวถึงสองกรณีที่ตรงข้ามกันมาช่วยขับเน้นให้เห็นว่าไม่ว่าจะวางตัวแบบใดหรือมีสถานะอย่างไรในสังคมก็ตาม ต่างก็ต้องมีข้อเสียหรือมีความทุกข์ยากลำบากเช่นเดียวกัน

สรุปได้ว่าการใช้กลวิธีการประพันธ์ข้อพิพาทในวรรณกรรม ไฮโจกิ นี้ นอกจากเป็นการนำเอาคำหรือวลีที่สื่อถึงสิ่งที่ต่างกันมาจัดเรียงรูปประโยคซ้อนคล้ายกันทำให้เกิดจังหวะที่ไพเราะในบทประพันธ์แล้ว การที่ผู้เขียนมักหยิบยกเอาสองสิ่งที่ตรงข้ามกันมากล่าวโยงกันด้วยข้อพิพาทนั้น ก็เป็นกลวิธีอย่างหนึ่งในการช่วยขับเน้นให้เห็นสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อในเรื่อง โดยผู้เขียนมุ่งจะสื่อให้เห็นถึงภาพของความทุกข์ยากลำบากในการใช้ชีวิตบนโลกใบนี้ อันจะโยงไปสู่สิ่งที่ผู้เขียนต้องการเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการใช้ชีวิตที่จะช่วยให้สามารถหลีกเลี่ยงหรือลดทอนความทุกข์ยากลำบากเหล่านั้นลงได้ ซึ่งก็คือการปลีกตัวจากเรื่องวุ่นวายทางโลกและหันมาใช้ชีวิตอย่างสันโดษและสมถะเช่นเดียวกับตัวผู้เขียนนั่นเอง

7. ข้อเสนอแนะ

โดยทั่วไปแล้ว กลวิธีการประพันธ์ข้อพิพาทจะเป็นการหยิบยกกล่าวถึงหัวข้อของสองสิ่งโดยการนำมาจัดเรียงรูปประโยคซ้อนคล้ายกัน ทำให้เกิดจังหวะเสียงที่ไพเราะ และเป็นการขับเน้นภาพหรือเปรียบเทียบสองสิ่งที่ถูกหยิบยกนำมากล่าวถึงนั้น แต่ในวรรณกรรม ไฮโจกิ ยังได้มีการนำเอากลวิธีการประพันธ์ข้อพิพาทมาใช้กล่าวโยงสองสิ่งซึ่งเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกันเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อช่วยในการขับเน้นให้เห็นสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อในเรื่องด้วย ในวรรณกรรมเรื่องอื่นก็น่าจะมีการนำเอากลวิธีการประพันธ์ข้อพิพาทมาใช้ในรูปแบบที่แตกต่างออกไป หากมีการหยิบยกมาศึกษาต่อยอดหรือเปรียบเทียบ ก็จะทำให้เข้าใจบทบาทหน้าที่ของกลวิธีการประพันธ์ข้อพิพาทในวรรณกรรมญี่ปุ่นได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

- อรรธยา สุวรรณระดา. (2557). *ทัศนะการมองโลกในวรรณกรรมไฮโจกิ*. โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- 赤羽学. (1976). 「文芸と歴史—『源氏物語』と『方丈記』と『奥の細道』」. 『北住敏夫教授退官記念日本文芸論叢』, 590-602.
- 浅見和彦. (2012). 『方丈記』. 笠間書院.
- 伊崎久美. (2017). 「『方丈記』冒頭対句法」. 『熊本大学社会文化研究』, 15, 318-335.
- 新村出. (2008). 『広辞苑 第六版』. 岩波書店.
- 築瀬一雄. (2010). 『方丈記』. 角川学芸出版.